

Nr 26.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående befrielse för vissa kompanichefer vid Bohusläns regemente från dem ådömd ersättningsskyldighet; given Stockholms slott den 23 januari 1922.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

P. Albin Hansson.

Utdrag ur protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 januari 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden THORSSON, OLSSON, NOTHIN, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Departementschefen, statsrådet Hansson anför:

Enligt 13 § i arméns intendenturmaterielreglemente den 11 oktober 1907 (Svensk författningssamling nr 105) är kompanichef ansvarig för vården och redovisningen av den till kompaniet utlämnade intendenturmaterielen.

Enligt 24 § i samma reglemente skall, därest utlämnad intendenturmateriel gått förlorad, vederbörande befälhavare omedelbart anställa

undersökning därom och sedermera, beroende av regementschefens bestämmande, ytterligare undersökning äga rum vid krigsrätt, som har att avgöra, huruvida ersättningsskyldighet för förlusten kan åläggas någon enskild.

Vid vissa kompanier av Bohusläns regemente bortkom under repetitionsövningen år 1918 (¹⁰/₉—¹¹/₁₀) ett större antal till begagnande av värnpliktiga utlämnade intendenturpersedlar. I anledning därav företogs undersökning vid regementets krigsrätt, varvid krigsfiskalen yrkade åläggande för kompanicheferna (kaptenerna C. A. Rehnberg, S. Hallberg, Y. Björck, H. A. R. Schmidt och T. B. Evers) att ersätta persedelförlusterna. Det framkom vid undersökningen, att personal vid regementet i stor utsträckning varit tillåtet till hemorten (s. k. skördepermission) iförd munderingspersedlar samt att vid regementet uppstått en svårartad epidemi av den s. k. spanska sjukan, som nödvändiggjort att till sjukhus användas förläggningsslokaler för kompanierna. Kompanicheferna framhöll, att till följd av hopade sjukdomsfall bland befäl och underbefäl och av de hastiga sjukdomsfallen bland manskapet föranledd sammanblandning å kompanisalarna av sjuka från skilda kompanier persedelkontrollen i fråga om såväl skördepermissioner som insjuknade så gott som omöjliggjorts.

Till belysande av förhållandena må anföras följande i krigsrättens protokoll intagna anmälan till regementschefen av samtliga kompanichefer vid regementet, dagtecknad den 23 september 1918:

»På grund av vid regementet nu rådande omkastade förhållanden till följd spanska sjukan, få vi kompanichefer på nedanstående skäl härmed vördsamt anmäla, att vi se oss ur stånd att på stadgat sätt svara för persedelvården vid våra kompanier.

1) Då i kompanierna förlagts sjuka tillhörande olika kompanier har ingen kontroll kunnat utövas över ut- och inpassering av kompanivakten.

2) Då skördepermissionerna av praktiska skäl ej kunnat fullt avrustas, har en stor del av deras persedlar måst förvaras på kompanierna, delvis inlåsta i permissionernas skåp, delvis (såsom gevär och packningar) förvarade i korridorerna. Sängutredningen för första omgången skördepermissioner har ävenledes i en hel del fall måst kvarlämnas i resp. permissioners sängar.

3) Sedermera vid logementens återande till sjukrum och den därmed täta omflyttningen av kasernutredningen har en ombländning av persedlarne icke kunnat undvikas. Särskilt beträffande filter har omblandningen blivit stor, dels till följd av ovanstående omständigheter, dels till följd av regementsexpeditionens order, att var och en av de sjuka skulle till sjukrummet medföra tvenne filter och sjukrummet i många fall icke tillhört kompaniets lokaler.

4) Genom kompaniets sålunda på en mångfald olika platser splittrade förläggning har vid utspisningen av de sjuka servismaterielen måst skingras åt olika håll, varvid kontroll av densamma icke varit möjlig.

Den omständigheten att i en hel del fall plutonchefer, kompaniadjutant och de flesta av underbefälet varit eller äro sjuka har ytterligare omöjliggjort varje försök från kompanichefens sida att bringa reda i förhållandena.»

Från regementschefen ingavs till krigsrätten följande intyg, daterat den 1 april 1919:

»Härmed får jag, med instämmande uti vad flertalet bataljons- och kompanichefer i särskilda skrivelser framhållit, intyga, att det även är min bestämda uppfattning, att förhållandena under regementsövningarna 1918 på grund av då pågående influensaepidemi voro sådana, att det blev hart när omöjligt för de kompanichefer, vilkas kompanier mest träffats av sjukdomen, att på sätt gällande författningar föreskriva omhänderhava vården av till kompaniets manskap utlämnade persedlar, varigenom helt naturligt förlust å bortkomna persedlar ej kunnat undvikas. På grund härav anser jag skäligt, att kronan får vidkännas dessa förluster.»

Krigsrätten (de militära ledamöterna) ogillade de mot kompanicheferna framställda ersättningsanspråken med hänsyn till omständigheterna i målen och innehållet i regementschefens intyg.

Skiljaktig härifrån var den civile ledamoten (auditören), som ansåg tillräckliga omständigheter icke förebragta, på grund varav kompanicheferna skulle kunna fritagas från skyldighet att ersätta de förlorade persedlarna, samt i överensstämmelse därmed dömde dem att utgiva vissa belopp.

Krigsfiskalen anförde besvär i samtliga målen.

Krigshovrätten meddelade utslag den 10 oktober 1919 i målen mot Hallberg, Björck, Schmidt och Evers samt den 15 i samma månad i målet mot Rehnberg. Genom utslagen, om vilka krigshovrättens ledamöter dock ej vore ense, blev ersättningsskyldighet ådömd alla de nämnda kompanicheferna, med belopp, som nedan angivas.

Mot krigshovrättens utslag fick jämlikt 30 kap. 6 § rättegångsbalken talan ej fullföljas.

Utslagen beträffande Rehnberg, Hallberg, Björck och Schmidt äro av lika innehåll. Krigshovrätten konstaterade i dessa utslag, att av de förlorade persedlarna en del utlämnats till s. k. skördepermittenter under det att återstoden av persedlarna varit utlämnade till värnpliktiga, som under mötet angripits av utbruten epidemisk sjukdom. I fråga om de till skördepermittenterna utlämnade persedlarna fann krigshovrätten kompanicheferna icke hava ådagalagt sådana omständigheter, som lagligen kunde för dem föranleda till befrielse från skyldighet att ersätta nämnda persedlar. Fastmera läge dem i avsende å vården och uppsikten över dessa persedlar till last dels att vid permittenternas »avrustning» före hemresan icke hava på betryggande sätt låtit taga vård om de av dem kvar-

lämnade persedlar, dels att vid inlämnandet av de av dem till hemorten medförda persedlar icke hava tillsett att samtliga till dem utlämnade persedlar inlevererats och att, där ej så skett, göra sig underkunniga om vad därutinnan brustit, dels ock att hava underlåtit att, sedan brist upptäckts, omedelbart därom anställa föreskriven undersökning för utrönande av förlustens uppkomst. Även om kompanicheferna i följd av nämnda epidemi och därav föranledda svåra förhållanden i avseende å persedelvården finge anses varit hindrade att hålla vederbörlig uppsikt över de till insjuknat manskap utlämnade persedlar, hade de likväl genom sin berörda försummelse beträffande skördepermitterades persedlar själva föranlett att de blivit ur stånd att angiva, vilka av de förkomna persedlarna varit utlämnade till insjuknat manskap. Vid sådant förhållande måste de anses hava brustit i sin redovisningsskyldighet jämväl i fråga om sistnämnda persedlar. På grund härav förpliktades en var av dem att till kronan utgiva ersättning för samtliga de vid hans kompani förlorade persedlarnas värde med: Rehnberg 527 kronor 98 öre, Hallberg 886 kronor 12 öre, Björek 1,038 kronor 31 öre och Schmidt 531 kronor 92 öre.

I utslaget rörande Evers konstaterade krigshovrätten, att samtliga vid hans kompani förlorade persedlar, såvitt av utredningen framginge, varit utlämnade till värnpliktiga, som angripits av epidemien. Beträffande vissa slag av nämnda persedlar (skodon, skoband, kokkärl och livremmar), värderade till 214 kronor 50 öre, vilka persedlar med hänsyn till deras beskaffenhet icke kunde antagas hava av de insjuknade medförts vid deras inläggning å sjukrum, ansåg krigshovrätten Evers icke hava ådagalagt sådana omständigheter, som lagligen kunde för honom medföra befrielse från ersättningsskyldighet. Beträffande däremot övriga från samma kompani förkomna persedlar, vilka persedlar de insjuknade å kompaniet kunde antagas hava medfört vid inläggningen å sjukrum, måste av den förebragta utredningen anses framgå, att till följd av den utbrutna sjukdomens beskaffenhet och därav föranledda särskilda förhållanden för Evers uppstått hinder att om dessa persedlar hava den uppsikt och vård, som eljest ålegat honom, vadan skyldighet för Evers att ersätta kronan värdet av dessa persedlar icke kunde åläggas honom. På grund härav förpliktades Evers att utgiva ovanberörda belopp, 214 kronor 50 öre.

Krigshovrättens utslag i målen innehöllo de meningar, som gemensamt omfattades av domstolens två militära och en av dess civila ledamöter. De två övriga civila ledamöterna voro skiljaktiga. De funno väl, att kompanicheferna försummat att i allo iakttaga vad som varit möjligt med avseende å tillfredsställande vård och redovisning av de till deras kompanier utlämnade persedlar. Då emellertid i målen finge anses upplyst, att, till följd av epidemien och därav uppkomna särskilda förhållanden, för kompanicheferna uppstått hinder att på ett betryggande sätt handhava uppsikten över de till värnpliktiga utlämnade persedlar och låta omhändertaga insjuknade värnpliktigas persedlar, samt det icke kunnat utredas, i vad mån förlusterna av ifrågavarande persedlar vore att tillskriva kompanichefernas berörda försummelse, och uppenbart vore, att förlusterna huvudsakligen varit en följd av nyss omförmälda särskilda förhållanden, alltså och då under dessa omständigheter skyldighet att ersätta värdet av de bortkomna persedlarna skäligen icke kunde kompanicheferna åläggas, fastställde bemälda ledamöter det slut krigsrättens utslag innehöllo.

De nämnda kompanicheferna ansökte därefter att av nåd bliva befriade från dem ådömd ersättningsskyldighet samt åberopade i sådant avseende omständigheterna i målen och Björck därjämte, att han den 23 september 1918 insjuknat i spanska sjukan och tillfrisknat först efter regementsövningens slut.

Enligt ingivet läkarintyg var Björck sjukskriven under tiden 22 september—3 november 1918.

Arméförvaltningens intendentsdepartement, som den 9 november 1920 avgav utlåtande över ansökningarna, fann sig förhindrat tillstyrka bifall till dem med hänsyn till viktén av, att arméns dyrbara intendenturmateriel väl vårdades och att föreskriven kontroll över densamma från vederbörande kompanichefers sida icke eftersattes.

Kungl. Maj:t fann genom beslut den 3 december 1920 ansökningarna icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vid 1921 års riksdag väcktes i andra kammaren motion (nr 80), att de omförmälda fem kompanicheferna måtte befrias från den genom krigshovrättens utslag dem ådömda ersättningsskyldighet.

Statsutskottet (utlåtande nr 56) yttrade, att som Kungl. Maj:t funnit kompanichefernas ansökningar icke böra föranleda utverkande av riksdagens medgivande till befrielse från ersättningsskyldighet, finge detta anses innebära; att Kungl. Maj:t funnit tillräcklig anledning till efterskänkande av kronans fordran i förevarande fall icke föreligga. Att vid sådant förhållande riksdagen på enskild motionärs yrkande skulle medgiva ett sådant efterskänkande, syntes utskottet icke tillrådligt. Utskottet hemställde alltså, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Då ärendet förekom i riksdagens vederbörande kammare, uttalade motionären den förhoppning, att chefen för försvarsdepartementet ville upptaga frågan om efterskänkande av kronans ifrågavarande fordringar till ny utredning. Därefter tillkännagav dåvarande chefen för försvarsdepartementet, att en av kompanicheferna två dagar tidigare till honom ingivit en skrift, som innehölle ytterligare upplysningar i frågan, och att han ämnade upptaga frågan till förnyad behandling, sedan myndigheterna beretts tillfälle att yttra sig över nämnda skrift. Härpå biföll kammaren utskottets hemställan.

I sistnämnda skrift, vilken ingivits av kaptenen Rehnberg, begäres förnyad prövning av förevarande fråga under framhållande av följande omständigheter.

Under första veckan av repetitionsövningen 1918 medgavs skördepermission för de nyinryckta värnpliktiga i stor utsträckning. Efter några dagar förbjöds emellertid dylik permission för att, då sjukdomen utbrutit inom regementet, förhindra smittans spridande till hemorterna. Då emellertid sjukdomen inom regementet efter någon veckas tid utbredde sig i oroväckande grad, beslöts en hastig och omedelbar hemförlovning av alla friska värnpliktiga. Den tid, som vid ifrågasvarande tillfälle stod till förfogande för läkarundersökning, persedelinlämning och utspisning, utgjorde knappa fyra timmar. Att på denna korta tid medhinna förhörs anställande med varje värnpliktig beträffande bortkomna persedlar var icke möjligt. Genom regementsinstruktionens bestämmelser hade i detalj föreskrifter lämnats beträffande omhändertagandet av de insjuknades persedlar. Dagkorpralen skulle sålunda omhändertaga persedlarna för de sjuka, vilka fingo kvarligga på kompaniet, och dagunderofficeren för de sjuka, vilka förlades utom kompaniet. Emellertid insjuknade hastigt såväl dagkorpral som dagunderofficer, utan att vid flera tillfällen de sålunda insjuknade kunde avlösas, då så gott som samtliga underbefäl på en gång voro angripna av sjukdomen. Därtill kom, att de insjuknade värnpliktiga i flera fall avhämtades av sjukvårdspersonalen och flyttades från kompaniet, utan att meddelande däröm lämnades. En av de ifrågakomna kompanicheferna, kapten Björck, angreps av sjukdomen och kunde sålunda icke själv övervaka och kontrollera persedelinlämningen. Förhållandena omöjliggjorde sålunda att följa utfärdade bestämmelser. Genom regementschefens försorg underrättades såväl polismyndigheten i orten som befintliga pantlåneaffärer om de förkomna persedlarna. Det framgick nämligen att under rådande förhållanden inbrottsstölderna gjorts utan att, trots vidtagna säkerhetsåtgärder, man kunnat uppspåra de skyldiga.

I skriften lämnade uppgifter hava vitsordats av regementschefen.

Över skriften har yttrande den 10 maj 1921 avgivits av *arméförvaltnings intendants- och civila departement samt sjukvårdsstyrelse*.

Därvid har *intendantsdepartementet* uttalat, att med hänsyn till de skäl, som legat till grund för krigshovrättens utslag i fråga om de olika ersättningskraven, och då i sak inga nya omständigheter tillkommit, som kunde föranleda ändring i den av departementet förut i ärendet intagna ståndpunkt, kunde departementet icke tillstyrka den gjorda framställningen, ehuru departementet behjärtade, att ömmande omständigheter i förevarande fall förelåge.

Denna mening har biträtts av *civila departementet*.

Sjukvårdsstyrelsen däremot har framhållit, att vid repetitionsövningens början den 10 september 1918 inryckte till Bohusläns regemente 2,666 man. Redan två dagar efter inryckningen anmäldes fem fall av influensa. Under de därpå följande veckorna vann epidemien en allvarlig utbredning bland manskapet. Under dessa insjuknade ej mindre än 822 man (fast anställda medräknade) i influensa och inträffade 19 dödsfall. Under dagarna den 22—24 september voro ännu sjukskrivna i medeltal

657 man. Av till sjukvårdsstyrelsen avgiven redogörelse beträffande de åtgärder, som i anledning av epidemien vidtogos vid regementet, framginge bland annat, att redan under första veckan tillfälliga sjuklokaler måste anordnas såväl i gymnastikhuset som i kasernerna, inom vilka senare enligt cirkulärorder den 19 och 21 september »dagrum och lekationsrum ävensom tillräckligt antal logement inom kompanierna skola upplåtas för eventuellt nya sjuka. Anmälan till regementschefen skall äga rum omedelbart, då antalet sjuka är så stort, att de friska ej kunna förläggas inom kompaniet». Enligt den 21 september utgiven P. M. angående kompaniernas sjukrum skulle såsom handräckning genom kompaniernas försorg kommenderas ett underbefäl och så många städare, som det finnes sjukrum i kompanierna. Huru många av underbefälet, som vid denna tid voro sjukskrivna, därom föreläge inom sjukvårdsstyrelsen inga uppgifter. Kaptenen Rehnberg omnämnde emellertid i sin skrift, huru som dagkorpral och dagunderofficer hastigt insjuknat utan att vid flera tillfällen kunna avlösas på grund därav, att så gott som samtliga underbefäl på en gång voro angripna av sjukdomen. Då så härtill kommit, att en del officerare och underofficerare, däribland även en av de kompanichefer, som ådömts utgiva ersättning för vid denna tid bortkomna persedlar, samtidigt voro sjuka, kunde man av här anförda uppgifter lätt göra sig en föreställning angående tillståndet vid truppförbandet, när regementsorder den 23 september utfärdades, att tjänstledighet från och med samma dag finge meddelas regementets värnpliktiga personal huvudsakligen med undantag av dem, som varit eller vore angripna av »spanska sjukan». Att så många värnpliktiga, som det kunde, under trycket av den hotande sjukdomen begagnade sig av sålunda lämnat medgivande att hemresa, förefölle naturligt, och att under dessa exceptionella förhållanden en nödig kontroll vid persedelinlämningen icke i vanlig utsträckning kunde utövas, torde knappast böra betecknas såsom visad vårdslöshet eller försumlighet från kompanichefernas sida ifråga om handhavandet av persedlarnas förvaring och vård. Med stöd av vad sålunda anförts har sjukvårdsstyrelsen för sin del tillstyrkt den gjorda framställningen.

Av vad i ärendet förekommit torde framgå, att till följd av den influensaepidemi, som under repetitionsövningen 1918 härjat vid Bohusläns regemente, förhållanden uppstått, som i sådan grad försvårat möjligheten att följa givna föreskrifter beträffande persedelvården å kompanierna, att persedelförluster svårigen kunnat undvikas. Jag behöver blott erinra om, att underofficerare och underbefäl, vilka skola närmast över-

vaka persedelvården, i stor utsträckning föllo offer för sjukdomen. Plutonchefer voro sjuka. Även en av de till ersättningsskyldighet dömda kompanicheferna var sjukskriven under mer än halva tiden av regementsövningen och fortfarande långt efter dess avslutande. Vid dessa förhållanden synes billigheten kräva, att kronans fordringar hos ifrågavarande kompanichefer för persedelförluster efterskänkas. Att därvid göra skillnad på persedlar, som utlämnats till skördepermittenter och till övriga värnpliktiga, eller på särskilda slag av persedlar synes mig desto mindre påkallat som de förhållanden, vilka vid ifrågavarande tid på sätt ovan framhållits till ytterlighet försvårat kompanichefernas persedelvård, måste antagas hava medfört dylik svårighet beträffande all till begagnande av manskapet utdelad intendenturmateriel.

De fordringsbelopp, om vilkas efterskänkande är fråga, belöpa sig till sammanlagt 3,198 kronor 83 öre.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att kaptenerna C. A. Rehnberg, S. Hallberg, Y. Björck, H. A. R. Schmidt och T. B. Evers må befrias från dem jämlikt krigshovrättens förutnämnda utslag den 10 respektive den 15 oktober 1919 åliggande skyldighet att till statsverket utgiva, Rehnberg 527 kronor 98 öre, Hallberg 886 kronor 12 öre, Björck 1,038 kronor 31 öre, Schmidt 531 kronor 92 öre och Evers 214 kronor 50 öre, samt

att omförmälda belopp må ur räkenskaperna avskrivras.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven P. Persson.